

РЕСПУБЛИКА КҮНЭ

Общественность муньагар.

Чурапчы улууһун киинигэр балаһан
ыйын 27 күнүгэр Республика күнүн бэ-
лиэтээтилэр.

Сарсыарда 10 чаас 30 мүн. Улуу Ок-
тябрьскай революцияга анаммыт па-
аматынныкка мустубут дьону-сэргэни
Саха Республикатын Президиенин уон-

на Правительствотын аатыгтан А.И. По-
пов, Чурапчы улууһа (оройуона) МТ
баһылыга А.Т. Ноговицын, улуус Мун-
ньаһын председателэ В.В. Гуляев, улуус
бэтэрээннэрин сэбиэтин председателэ
М.Н. Матвеева ээрдэлээтилэр. Граж-
данскай сэрии геройдарыгар, автономия

атаһар туруутугар үлэ-

лэспит дьоннорбут паа-

матынныктарыгар си-

бэкки дьөрбөтүн уурду-

лар.

Салгыы улуус

дьаһалтатын дьэити

аактабай саалатыгар

общественность мун-

ньаһа буолла. Улуус

баһылыгын социальнай

бонпуруостарга солбуй-

ааччы И.П. Уаров мун-

ньаһы иилээн-саһалаан

ыытта. Мунньах сүрүн

дакылаатын улуус

Мунньаһын председа-

телэ В.В. Гуляев онордо.

Улуу дьоммут П.А. Ойу-

унускай, М.К. Аммосов

уонна И.Н. Барахов аат-

А.И. Попов ээрдэтин тигэрдэр.

тарын үрдүктүк суолталаан, историят-
тан ахтан-санаан ааста. Дойдубут сай-
дыгыгар сүнжэн оруоллаах дьоммут
М.Е. Николаев, В.А. Штыров үлэлэрин-
хамнастарын сааһылаан сырдатта. Бу
күн 1990 сыллаахха Суверенитет Дек-
ларацията иили баттанан сахаларга
улахан кэскиллээх докумуон күн сири-
н көрөн сайдыыны түстэбитин эттэ. Би-
лигин Ил Дархаммыт, Президентимит
Е.А. Борисов тыа сиригэр, үөрэх-
тээһингэ уонна чөл олохтоох буолууга
улахан болҕомтотун уураа сырдык ин-
никилээһүн ыйда. Президент ыттар по-
литикатын өйүүбүн диэн ыһырда. Сал-
гыы улуус үбүлүйүөһүнэй "Боотуруус-
кай улуус 375 сыла" бэлиэни улуус
дьаһалтатын кылаабынай бухгалтеры-
гар Валентина Николаевна Архиповага
уонна култуура ветераныгар Мария
Андреевна Герасимовага дьон дохсун
ытыс тыаһын ортотугар туттарда.

Саха Республикатын историятын,
кэлэр олох сайдыытын туһунан бэйэлэ-
рин санааларын эттилэр. СР атыы-эр-
тиэн уонна государственнай сакаас кэ-
митиэтин председателэ А.И. Попов, Чу-
рапчы нэһилиэтин МТ баһылыга, "Бир

ныгыыл Россия" партия Чурапчы
улууһунаағы тэрилтэтин сэкирэтээрэ
С.А. Саргыдаев, үөрэх управлениетын
начальнига, улуус Мунньаһын депутата
К.К. Чигилинаров, Чурапчы улууһугар
коммунистическай партия салайааччы-
та С.И. Никитин. «Чурапчы улууһун
олохтоохторо, эдэригэр, кырдыаһыт-
тан тутулуга суох бары билэр сомоҕо бу-
олан дойдубут, улууспут үүнэ-чэчири
турарыгар үлэлэһиэһүн, үөрэниэһүн» —
диэн ыһырдылар.

И.М. Павлов аатынан Мурун Тыым-
пыйа орто оскуолатын 5-с кылааһын
үөрэнээччитэ Айсен Местников муннь-
ах кыттыылаахтарыгар ырыанан ээр-
дэтин бэлэхтээтэ.

Төрөөбүт дойдубут сыл аайы сайда,
сигилили турдун. Сахабыт сири-
ндыгыгар улахан кылааттарын уурбут
чулуу дьоннорбут сырдык ааттарын,
араас сабыдыаллаах историческай чах-
чылары умнубакка үйэтитэн иһиэһүн.
Бэйэбит төрүт үгэспитин, култуурабы-
тын оҕулорбутугар, ыччаттарбытыгар
ингэриэһүн!

А. ДЬЯЧКОВСКАЯ

М.А. Герасимова — Сэнгээрэ наһараада тутар.

ЧУРАПЧЫ СИРИГЭР ЫРААХТАН ЫАЛДЬЫТТАР

Балаһан ыйын 28 күнүгэр улууспутугар бэлиэ
түтэн буолла. ССРС үтүөлээх тренерэ Дмитрий Пет-
рович Коркин 85 сааһыгар анаммыт көнүл тустууга
матчевай көрсүһүүгэ Саха сирэ хамаандатын кытта
Америка Холбоһуктаах Штатыттан 8, Турция хама-
андатыттан 13 бөһөс Чурапчы сиригэр кэлдилэр.

Чурапчы кыраныссыттар улуус Мунньаһын
председателэ В.В. Гуляев, спорт управлениетын на-
чальнига М.С. Игнатьев көрүстүлэр. Култуура управ-
лениетын начальнига В.П. Герасимов сахалыы сиэри-
туому тутуһан, буруо таһааран арыылаах алаады-
нан, кымыстаах чороону айах тутан, күрэхтэһии
этэннэ аһарыгар алҕаата. Ыалдьыттар мичээр аргы-
станан, харахтарыгар үөрүү кыыма саған, саламаны
ыйаатылар, кэрэхсии, сонургуу көрдүлөр.

ХИФУ преподавателэ, Турцияттан сылдьар Ха-
кан диэн тылбаасчыт нөнүө сэхэргэстэтибит. Саха-
лыы тыл туюруктыы тылы кытта олус майгынаһалла-
рын, сахалар култуурабытын өрө тутарбытын
биһирииллэрин биллэрдилэр. Американецтар Саха
сиригэр күн-дьыл тымныытын, олус ыалдьыттымах
омук буоларбытын бэлиэтээтилэр.

Дьокуускай куоракка сбора нэдиэлэ иннинэ кэлэн,
Саха сирэ-Турция-АХШ диэн бииргэ сбордаммыттар.
Чурапчы сиригэр матчевай доһордуу көрсүһүүгэ бэ-
лэмнээхтэрин, Турция хамаандатыттан 7, Америка
бөрөстөрө 5 ыйааһыннарга күөн көрсөллөрүн, айанга
сылайбатахтарын кэпсээтилэр, истин көрсүһүүгэ
махтанан саҥа сиргэ үктэннилэр. Салгыы ЧГФКСИ
манеһыгар оҕолору, устудьуоннары кытта дьарыктан-
нылар, улуус баһылыгын А.Т. Ноговицыны кытта
көрүстүлэр, Чурапчы бэлиэ сирдэринэн сырыттылар.

В. ПЕТРОВА.

Хаартыскаларга: көрсүһүү түтэннэрэ.

САХА СИРЭ-ТУРЦИЯ, САХА СИРЭ-АХШ МАТЧЕВАЙ КӨРСҮҮҮЛЭРИГЭР

Улуус киинигэр балаан ыйын 29 күнүгэр тустууну сэнээрээччилэргэ өтөрүнэн буолбатах көнүл тустуу бырааһынньытын күнэ – Саха Республикатын сүүмэрдэммит хамаандата Америка Холбоһуктаах Штаттарын уонна Турция сүүмэрдэммит хамаандаларынын матчевай көрсүһүлэрэ буолла.

Эрдэттэн хаһыатынан, телевидениенэн биллэри баар буолан көрөөччү ЧГФКСИ спортивной манеһыгар толору муһунна, олорор анал ыскамы-айкаларга миэстэ тийибэккэ, сорохтор туран эрэ көрдүлөр. Көрсүһүү ССРС, РСФСР, Саха АССР үтүөлээх тренерэ Д. П. Коркин төрөөбүтэ 85 сылыгар ананна.

Бэйэлэрин дойдуларын былаарын күөрөччү көтөрөн үс дойду бөгөстөрө парадтаан киридиллэр. Сахалар ыалдьыттары көрсөр үгүө үгэспитинэн хоту дойду уратытын көрдөрөр хомус дүүрүһүө тыаһаата, сахалыы нарын үгүүү көрдөрүлүннэ. Көнүл тустууга ССРС спордун маастара, Советскай Союз чемпиона Семен Морфуннов алгыс тыллары аната. Аан дойду таһымнаах күрэхтэһии буолан үөрүүлээх чаас, күрэхтэһии хаамыыта 3 тылыннан – сахалыы, нууччалыы, английскайдыы ыытылынна.

Матчевай көрсүһүү кыгты-ылаахтарын, ыалдьааччылары Чурапчы улуунун баһылыга А. Т. Ноговицын, Саха Республикатын физическай култуура-уонна спорка министириэ М. Д. Гуляев, олимпийскай чемпион, республика көнүл тустууга федерациятын 1-кы вице-президеһа, Ил Түмэн депутата П. П. Пинигин эбэрдалээтилэр. Павел Пинигин: "40 сыл анараа өттүгэр Америкага тустуубар аатырбыт тустууктар Ллойд Кизери, Дан Гейблы кытары күөн көрсүбүтүм. Туроктар күүстээх тустууктардаахтара. Улуу тренер Д. П. Коркин илтиллээччилэрэ кини дыалатын салгылылар. Бүгүн бу манежка матчевай көрсүһүүнү көрө кэлбит киниэхэ үөрэммит, эрчиллибит дьону элбэи көрүстүм. Көрсүһүүгэ ким күүстээх, үчүгэй бэлэмнээх кыайдыһ", – диэбитэ дохсон ыгыс тыаһынан көрсүлүннэ.

Кэтэһиллээх, долгутуулаах

көрсүһүүнү Саха Республика-тын уонна Турция хамаандалара сағалаатылар. Бастакы кирисийгэ 55 кг Эдуард Григорьев турок Алихан Сары утары тахсар. Кириээт свисток тыаһаатын Эдуард киһитэ атаахха түһээри нөрүс гыныгытыгар утары атаахха сылыбыр гынан кириэн, охторон кэннигэр тахса оҕуста. Аныгы быраабыланан 2 баал бэрилиннэ. Тута иккитэ субуруччу "накат" диэн албаһынан эргитэн ахсааны 6:0 онордо. Бастакы период бүтүөр диэри ахсаан уларыйбата. Иккис периодка кириээт турок атаакага турунна. Уолбут киһитэ кимэн кириитигэр сөп түбэһиннэрэн эмиэ олус бэркэ атаахтан өрө көтөрөн таһааран бырахта. Онон көрсүһүүнү 8:0 иккис период бүтэ илигинэ түмүктээтэ.

Эмиэ бу ыйаһынна иккис кирисийгэ Ньургун Александров турок Надир Евренин киристэ. Турок илтиитигэр күүстээх эбит. Бастакы баалы атаахтан көбүөр таһыгар үтүрүйэн таһааран кини ыһа. Период бүтүүтэ аны биһиги уолбут атааха кириэн умса быраған кэннигэр тахсан 2 баалы сурунна. Сынъяалан кэннигэр Ньургун дьэ аһыллан туһунна. Икки баалга түһэрээт тута эргитэлээн ахсааны 8:1 онордо. Онтон өр-өтөр буолбакка атаар кириэн өрө көтөрөн таһааран көбүөргө нымси быраған 3 баалы ылан көрсүһүүнү 11:1 түмүктээтэ.

66 кг Ньургун Скрябин Исмаиль Аважы кытта туста таһыстылар. Ньургун көрсүһүү сағаланаатын "перевод" албаһы туттан 2 баалы ыһа. Иккис периодка киһитин икки атаарыттан ылан тиэрэ тардан хам баттаата. Ыраас кыайыһы.

Бу ыйаһынна Андрей Бекренев Хаидар Явуз тустууларыгар бастакы периодка хардарыта атаахха кирисэннэр ахсаан 2:2 түмүктэннэ. Иккискэ көбүөр таһыгар таһааран 3:2, онтон

"нырок" албаһы онгорон бырадыгыгар анараа киһи утары албаһы онгорон ахсаан 8:4 турок туһатыгар буолла.

Эмиэ 66 кг Василий Стручков Огузхан Демирдин киристилэр. Бастакы баалы көбүөр таһыгар таһааран турок ылар. Василий тута атаахха кириэн кэннигэр тахсан 2 баалы ылар. Киһитин илтиитигэр ылан кэдэргэ тардыгыгар турок тренердэрэ кубик бырағаллар. Уоллара илтиитин өлөрбүт. Салгыы тустартан туттунаннар 2:1 биһиги уолбут туһатыгар хапсыһы түмүктэнэр эрээри туроктар бырачыастаан салгыы тусталлар. Василий хапсыһы хаамыгытын бэйэтин илтиитигэр ыһа. Олус үчүгэйдик "миэлинес" албаһы туттан 6:1, салгыы атаахтан 8:1 ахсаанынан кыайда.

74 кг Николай Алексеев Мухаммед Акдениз туһуннулар. Турок атаахтан 2 баалы ыһа. Салгыы кирисийгэ уолбут "перевод" албаһы туттан ахсааны тэннээтэ. Период бүтүүтэ хардары тутуһууга (объеднай захват) биһиги уолбут бырағыха курдук этэ даҕаны булумахтаһы түмүгэр аныкы буолан хаалла, эргитиигэ түбэһэн 3 баалы биэрдэ. Иккис периодка турок атаахтан өссө 2 баалы ылан 7:2 онордо.

84 кг Кузьма Сивцев Джанер Демирташка күүс өттүнөн баһыйтарара көһүннэ. Бастакы периодка 0:3 сабырыттарда, иккискэ ахсаан 8:3 турок туһатыгар буолла.

Онон Саха Республикатын тустууктара туроктары 4:3 ахсаанынан сабырыйдылар. Туроктар эдэрдэргэ сүүмэрдэммит хамаандаларын чилиэннэрин ағалбыттар.

Саха Республика-АХШ. Бастакынан Николай Слепцов Франк Перелли диэн тустууктуун кириэллэр. Период сағаламмыта 1,5 мүнүүтэ буолууга Николай атаахха кириэн 2 баалы ыһа, салгыы тута икки-

Саха сирэ.

Турция.

АХШ.

тэ "накаттан" 6:0 онордо. Киһибит тулууга суох дии санаабыһыт баара иккис периодка американец чаһыйыта, толлубута көстүбэккэ кириээт ыраахтан уолбут атаары тингэлэйттэн харбаан икки баалга түһэрдэ. Салгыы кирисийгэ сиһиттэн ыбылы харбаан өрө көтөрөн таһааран бырахта, салгыы иккитэ эргитэн ыраастык уурда.

Николай Аянитов Хаттер Кайл тустууларыгар, Николай хара ааныттан тулуптата көһүннэ. Икки баалга түһэрэн баран эргитэлээт, түмүгэр мүнүүтэтиэрпэккэ ыраас кыайыһы ситистэ.

Айаал Анисимов Рашелл Кайл кирисийлэригэр, Айаал көтөрөн таһааран 3 баалга түһэрдэ, салгыы 1 баалы ыһа. Киһитэ атаахтан 2 баалы сурунна. Салгыы тустууга өссө эбии бааллары ылаттаан 7:2 Айаал кыайыһылаах тағыста.

Кузьма Сивцев Тротман Ос-тин тустууларыгар американец күүһүнэн сабырыйара билиннэ. Биһиги уолбутугар прием онорор кыах биэрбэккэ утуу-субуу атаахха кириэлээн бы-

раған бастакы периодка тиэрпэккэ 8:0 кыайда.

Увар Тимофеев Мюленерс Мэтью тустууларыгар анараа киһи баһыйа тутара бастакыг-тан көһүннэ. Бастакы периодка 6:0 баһыйыта. Иккискэ өссө 4 баалы ыһа. Үксүгэр атаахтыр, эбэтэр умса садьыйар. Увар иккитэ үрдүкү буола сырытта, 2 баалы ыһа. Ахсаан 10:2 американец туһатыгар.

Көрсүһүү 3:2 АХШ туһатыгар буолла.

Хамаандаларга анал кубоктар, кыайыһылаахтарга анал мэтээл, бириис, харчынан бириэмийэ туттарылынна.

Түмүккэ Чурапчы тустууктара туроктардыын туһуннулар. Федор Постников Алихан Сарыны 8:0 кыайда. Айсен Афанасьев Надир Евренин тустуулары 4:4 түмүктэннэ. Кыайыһы бааллары кэлин ылытынан турокка бэрилиннэ. Константин Власов Хаидар Явуз тустуулары Константин туһатыгар 7:0 түмүктэннэ. Евгений Токпиков Огузхан Демири 5:2 кыайда.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Кэпсиэхпин бағарабын

«ИЙЭМ ОТТУБУТ ОҕОБУН СЫЛААҤА»

"Ийэм оттубут оҕобун сылааһа" диэн норуот маастара М.Н.Лукина анал быыстапкага балаан ыйын 19 күнүгэр Чурапчы улуунун хоту күүс өттүнэн көһөрүү 71 сылынан, кэриэстэбил күнүнэн аһымлыыта балаан ыйын 19 күнүгэр "Айылы" култуура киинигэр буолла.

Быыстапка улуус дыаһалтатын баһылыга А.Т.Ноговицын эбэрдэ тылыннан сағаланна. Улуус Муньаһын сэбиэтин председателэ В.В.Гуляев, Хайахсыт нэһилиэтин баһылыга Дорофеев Афанасий Петрович уонна Эдьигээн улуунуттан Кыстатыам нэһилиэтин баһылыга Н.Н.Сергеева, республика биллииллээх олохтооҕо Шемяков Николай Васильевич кыһа Е.Н.Шемякова, култуура управлениетын начальнига И.А.Бурцева, улуус ветераннарын сэбиэтин председателэ М.Н.Матвеева, хоту көһөрүлүү кыгтылаахтара сырыттылар. Элбэх истиг-иһирэх ахтыһы, махтал, сэнээри тыллара этилиннилэр. Сизирин ситэрэн А.Кузьмина – Чурапчы Күөрөгэһэ ырыанан догуһуола дууһаны үрдүк таһымна таһаарда.

Көһөрүү тиэмэтэ ойуулуур-дүүһүнүү искусство эйгэтигэр саға тиэмэ. Ол эбэтэр 90-с сылларга диэри бу сабыһылаах, кэпсэммэтэх дьоммут олохторун уодаһынаах кэрчитэ. Уларыйыһы кэмигэр, сағалыы тутулга кириэргэ история

страницалара – буолан ааспыт олох ыарахан, дьингээх, кырдыктаах өттүн арылан таһаарыта худоһуннуктар эйгэлэригэр буурҕалы өтөн кирибитэ. 90-с сылларга А.Мунхалов, А.Собакин, П.Карсанаев, Сууралдыма, Григорий Турантаев, Тирэх Уйбаан, атын эдэр худоһуннуктар суруйар айымныларыгар букатын атын быһыы-таһаа, ньыма кириэн барар. Олох аныгы тэтимнэргэ кимэн кирииллэриттэн, олоҕу чөлүк, чуолкайдык ылынылыра хайдах эрэ айгыраабыт курдук буолан бараллар. Холбоур, А.Мунхалов саға илиистэригэр гротеск, драма түрбүүннээх, уоскулана суох тыһаа этэн тахсар, гравюралар быһыттаас, уһуктаах сураһыннарыттан турар эттиктэрин хамсаньылары уларыта тутуу кыһараннаах түгэниэрин хаба тардан ойуулууллар ("Кулуктэр" 1994, "Түүннү харабыл" 1994, "Түүннү ыстаны" 1997, "Сарбыллыбыт көтүү" 1999). Көһөрүү тиэмэтэ худоһуннуктар үлэлэригэр төрөөбүт алаастан арахсыы аймалҕана, ытабыла, кураанахсыһы, өтөхсүйүү көстүүтүнэн суруллар. Онтон декоративнай-прикладной жанрга, норуот маастардарын үлэлэригэр олоххо-дыаһаха, үһүйээннэргэ, олонхо геройдарыгар кинилэр

туттар тэриллэригэр, танастарыгар-саптарыгар майгыныһаһы үчүгэйгэ, дьолох-соргуга, баай-талым олохтоохто олоххо тардыһы көстүүлэрэ баар диэтэххэ оруннаах курдуктун бу бүгүһүнү "Ийэм оттубут оҕобун сылааһа" диэн норуот маастара Лукина Мария Николаевна айымныларыгар көрөбүт. Мария Николаевна 1938 с. сэттинэ ый 6 күнүгэр Чурапчы улуунун Хадаар нэһилиэгэр колхозтаах ыалга төрөөбүтэ. 1942 с. Чурапчы оройуонун колхозтарын күүс өттүнэн хоту көһөрүүгэ дьонун кытары 1947 с. диэри сылдьыһан, оҕо киһи кыттыы дойду кыһараннаах олоҕун этинэн-хаанынан билэн кэлбитэ.

Киһи сирдээһи анала, айылҕаны уонна космос куйаарын кытта быстыспат ситимэ, төрөөбүт дойдутугар таптала – бу буолаллар айар үлэһит куруутун эргиллэ турар сюжеттарын тиэмэлэра. Ол да иһин буоллаа оҕо эрдэҕүттэн сабынан баайарын, мулинэнан быһсапкальырын, оҕуруонан тиһэрин сөбүлүүр. Ыал буолан баран иистэнэр баҕа баһыйан, түгүлэхтэн мааны сонуттан сағалаан бэргэһэтигэр, үтүлүгэр, этэрбэһигэр тийиэ уустаан-ураннаан тикпитэ. Кыһынан, сизилинэн дьарыктаммыта. Кини биэс оҕо амарах ийэтэ, ал-

бэх сиэн эбээтэ, улууспут киэн туттар хайыһардыыта, сүүрүтэ, үлэ ветерана этэ. Баарыгар улуус дьонугар уран үлэлэрин ситэри көрдөрбөккө хаалбытын оҕолоро көһөрүү ойдөбүннүк ытык күнүнэн ийэлэрэ оттубут оҕобун сылааһыны сылаас, амарах санаанан салалтаран көрдөрүүгө туруордулар.

Чурапчытан төрүттээх худоһуннуктар, норуот маастардара бу тиэмэҕэ ыгыс сыһыаннара биһигини сөхтөрөр. Сыттан сыл үлэлэр далааһыннара кэнээн, үөрэтэр, иитэр кыахтара диригээн, ситистэнэн иһэр. Ойуулуур-дүүһүнүүр искусство эйгэтигэр А.Мунхалов курдук худоһуннуктар, норуот маастардара бэйэлэрин санааларын этэллэригэр бүтүннү күн кыахтары үөскөтөр. Бу быыстапканы А.А.Саввин аатынан история, этнография музейын экспонаттара, Лукиннар дьэ кэргэттэрин өбүгэлэриттэн илдэ хаалбыт раритеттара ситэрэн биэрдилэр. Быыстапканы көһөрүү кыгтылаахтара, дьоммут-сэргэбит ис сүрэхтэриттэн сэнээрэн, ылыннан көрүөхтэрэ, туһаныахтара диэн эрэнэбит, балаан ыйын толору быыстапка көрөөччүлэрин кэтэһэр. Быыстапка ситиһиллээх буоларыгар бағарабыт.

В.Д. ПИНИГИНА

"Манас" сахалыы санарыа
"Айыы Танара быһаатын!
Ааттаннын уолгут "Манас" дьизн!
Үс төгүл "алаас" хаһытаан:
"Танара уолу быһаатын!"
Араначчылаатын кутрук!"

«МАНАС» САХАЛЫЫ САНАРЫА

ахтаахпыт. Онон сахалар "Мананы", отгон киргизтер биһиги олонхобутун тылбаастыахтара", — диэбитэ.

Трофим Кириллин — Күндүмэн саха фольклорун кыра эрдэбиттэн интэриэһиргээбитэ. Аата Семен Дмитриевич Кириллин — Сөһөн Сэмэн оһуоһайдыт, олонхоһут, уруккуну хойуккуну барка билэр сээркээн сэхэнньит этэ. Кыраайы үөрэтэр уонна этнография, этнология аан дойдутаагы экспедицияларыгар кыттыбыта. Балзер Марджори Манделштам (АХШ), Элеонора Пирс (Великобритания), Сьюзи Грейт (АХШ) уода. омок чинчийээччилэрин кытары биһиргэ үлэлэспитэ. Тугу билбитин көрбүтүн, сэнээрбитин уолутар Трофимна сэнэргээн, өбүтэлэрит кистэлэнэрин арыларга интэриэһин тардыбыт буолан, уола саха тылын диригини үөрэтэргэ санаммыта саарбага суох. Күндүмэн төрөөбүт нэһилигин, биһир дойдутаахтарын үйэтигэр уонча кинигэ "Би-чик" кинигэ кыһатыгар бачээттэннэ. Сүүстэн тахса научнай ыстатыйата Саха сириг уонна Россия араас сурунаалларыгар уонна хаһыаттарыгар бачээттэнэр.

Аан дойду норуоттарын циркумпольнай култуураларыгар уонна кинилэр эпостарын интэриэһиргээһиним 2005 сылтан сағаламмыта. Бу сыл кыһылым Күндүмэнэ Норвегияга Тромсе куорат университеттар стажировкаламмыта. Университетка кини Скандинавия "Песнь о Беовульфе" эпоһын чинчийбитэ. Онтон ыла атын норуоттар айымньыларын сахам дьонугар билиһиннэрэр баҕа санаа үөскээбитэ. Чингиз Айтматов "Белое облако Чингизхана" уонна "Буранный полустанок" романын, Л.Толстой "Ала ат олов" тылбаастаабытым, — диэн Трофим Кириллин кэпсир.

Үлэһит киниги үлэ бэйэте булар. Трофим Семенович 2011-2012 сс. "Мананы" тылбаастыыр ыһпыттаах-чымпыттаах үлэ, этэргэ дылы, оройунан түспүтэ. Сыл анарын устата тохтоон көрбөккө, албэх күүһүн-уогун, өйүн-сана-

атын, дууһатын ууран туран үлэлээтэ.

Кылгастык этэр буоллахха, кыргызтар түөрт уонча эпостаахтарыттан "Манас" — саамай сүдүлэрэ, монументальнай дара. "Манас" сағаланыаһыттан бүтүөр дьэри хоһоонунан эрэ баариллибитинэн атын норуоттар эпостарынааһар уустук. Хоһоонунан уус-ураннык баариллибит эпоска кыргыз норуота тутулуга суох буолуутун, кырдьык өрөгөйдүүрүн, дьоллоох олох салалларын туһугар үгүс үйэлэргэ охсуһуулаа сырдатыллар. "Мананы" уруулуу омоктары сэрэ, французтар, немецтар, венгердэр, англичаннар уода. тылбаастаабыттары биллэр.

Күндүмэн кыргызтар героической эпостарыгар утууар уутун умнан, доруобуйатын сиэртибэлээн туран сүдү үлэҕэ ылсыбытын биһир дойдутаахтара сөғөллөр уонна кизн тутталлар. Ааптар үлэтин туһунан үгүһү-элбэҕи эридьиз-стээбэккэ, кыргыз өһүн хоһооннорунан кэпсир кыахтанна. Онтон сороһун билиһиннэрдэхэ:

"Где счастье, там и радость" — Тылбаас онорбутунан дьоллоохтун.

"Есть много скакунов, да каждый бежит по-своему" — Мин наһаа кыһалынньым, талааммын барытын арыһа сатаатым.

"Золото в земле находят, баатыр из народа выходит" — Мин 38 сыл ыстаастаах боростуой учууталбын.

"Глядя на старшего, растёт младший" — Мин бу дьыалабар учууталларбынан, сүбэһиттэрбинэн Саха сириг народнай суруйааччылары, поэттара С.Т.Руфов, А.В.Кривошапкин, В.Т.Сивцев, Н.И.Харлампьева, профессор, ф.н.к. В.В.Илларионов буолаллар.

"Не дорог обед, дорог алтыш, алтыс, благословение" — Биһиги норуоттарбыт икки ардыларыгар доғордохуу силбилити сайдыа.

Надежда ЕГОРОВА.

Госинспекция РС информирүет

ЕСЛИ СОКРАЩЕНИЕ ...

При проведении мероприятий по сокращению численности или штата работников или в случае ликвидации организации либо прекращения деятельности инд. индивидуальным предпринимателем работнику необходимо иметь ввиду, что работодатель обязан данную процедуру провести следующим образом:

1. Работодатель издается приказ об изменении структуры штатного расписания с указанием основания, причины и срока увольнения работников, их категории и количество, а также состав комиссии и порядок работы комиссии, занимающейся увольнением.

2. Определяются кандидатуры работников, подлежащих увольнению в связи с сокращением численности (штата) работников. Следует иметь ввиду, что работодатель, должен определять кандидатуры с учетом требований статей 179, 261, 269 ТК РФ.

3. После того как кандидатуры определены не позднее чем за 2 месяца до начала проведения мероприятий по сокращению численности (штата) работодатель обязан в письменной форме сообщить об этом выборному органу первичной профсоюзной организации как установлено ст. 82 Трудового кодекса РФ. В случае предполагаемого массового увольнения уведомление производится не позднее чем за 3 месяца до начала проведения соответ-

ствующих мероприятий и в соответствии со статьей 25 Закона о занятости населения в РФ не позднее чем за 2 месяца до начала проведения мероприятий по высвобождению работников работодатель обязан в письменной форме информировать об этом службу занятости населения.

4. Уведомления в письменном виде работники должны быть персонально под роспись предупреждены о предстоящем высвобождении не позднее чем за два месяца до даты увольнения (ч. 2 ст. 180 ТК РФ). Если работники, занятые на сезонных работах, о предстоящем увольнении работодатель предупреждает в письменной форме не менее чем за 7 календарных дней (ч. 2 ст. 296 ТК РФ). При этом работодатель обязан предлагать все вакансии, в том числе и нижестоящую должность или нижеоплачиваемую работу, которую работник может выполнять с учетом его состояния здоровья (часть 3 статьи 81 ТК РФ).

6. Увольнение по основанию, предусмотренному п. 2 ч. 1 ст. 81 ТК РФ допускается, если невозможно перевести работника с его письменного согласия на другую, имеющуюся у работодателя работу.

8. Для работников, являющихся членами профсоюза, увольнение в связи с сокращением численности (штата) производится с учетом мотивированного мнения выборного ор-

гана первичной профсоюзной организации (ч. 2 ст. 82 ТК РФ). Трудовой договор может быть расторгнут не позднее 1 месяца со дня получения мотивированного мнения выборного органа первичной профсоюзной организации (ст. 373 ТК РФ).

9. Работодатель с письменного согласия работника имеет право расторгнуть с ним трудовой договор до истечения срока предупреждения об увольнении. При этом работодатель в соответствии с ч. 3 ст. 180 ТК РФ обязан выплатить ему дополнительную компенсацию в размере среднего заработка, исчисленного пропорционально времени, оставшегося до истечения срока предупреждения об увольнении.

10. На основании ч. 2 ст. 84.1 ТК РФ с приказом работодателя о прекращении трудового договора работник должен быть ознакомлен под личную роспись.

11. Расторжение трудового договора с работниками, высвобождаемыми в связи с сокращением численности (штата) работников или ликвидацией предприятия, производится по пунктам 1, 2 статьи 81 ТК РФ. Запись о причине увольнения в трудовую книжку делается в точном соответствии с формулировками действующего законодательства со ссылкой на соответствующий пункт, часть статьи, статью закона.

12. На основании части 4 статьи 84.1 ТК РФ в день пре-

кращения трудового договора работодатель обязан выдать работнику трудовую книжку и произвести с ним расчет в соответствии со статьей 140 ТК РФ. По письменному заявлению работника работодатель также обязан выдать ему заверенные надлежащим образом копии документов, связанных с работой.

После данной процедуры работодатель обязан произвести процедуру по выплате причитающихся сумм, а именно на основании ст. 318 ТК РФ работнику, увольняемому из организации, расположенных в районах Крайнего Севера и приравненных к ним местностях, в связи с ликвидацией организации либо сокращением численности (штата) работников, выплачивается выходное пособие в размере среднего месячного заработка. За ним также сохраняется средний месячный заработок на период трудоустройства, но не свыше трех месяцев со дня увольнения (с зачетом выходного пособия). В исключительных случаях средний месячный заработок сохраняется за указанным работником в течение четвертого, пятого и шестого месяцев со дня увольнения по решению органа службы занятости населения при условии, если в месячный срок после увольнения работник обратился в этот орган и не был им трудоустроен. Данные выплаты производятся работодателем по прежнему месту

работы за счет средств этого работодателя.

Таким образом, при увольнении работодатель обязан выплатить работнику выходное пособие в размере среднемесячного заработка. По истечении двух месяцев в случае не трудоустройства работника, а факт не трудоустройства подтверждается трудовой книжкой работника, выплачивается за второй месяц со дня увольнения и аналогично за третий месяц. Например Вы уволены в связи с сокращением 01.09.2013 г. в этот день Вам выплатили окончательный расчет с выходным пособием. За второй месяц право на выплату в случае не трудоустройства возникает с 01.11.2013 г. т.е. по окончании второго месяца со дня увольнения. За последующие месяцы выплаты производятся в аналогичном порядке. В части выплат среднемесячного заработка на период трудоустройства работника с четвертого по шестой месяц со дня увольнения работодатель производит выплаты по решению органа службы занятости. В настоящее время решение органа службы занятости выражается в предоставлении безработному гражданину (бывшему работнику) в виде справки с указанием факта его не трудоустройства. Следует иметь ввиду, что пенсионеры также имеют равные права на указанные выплаты.

Виктория ЛЫТКИНА, специалист по работе со СМИ и связями с общественностью.

БИЛЛЭРИИЛЭР

ОБЪЯВЛЕНИЯ

Продаю частный дом бхб, булуус, сарай, 650 тыс. руб. 2-этажный дом бхб, пристрой, гараж на 2 автомашины, большой участок возле озера. 1500 тыс. руб. Торг. Тел: 8-914-270-56-70.

2012 с. «Нива» массыына уонна 1988 с. саңа шиналардаах «Беларусь» тыраахтар атыыланар. Сыаната көпсөтүлүнн. Тел: 8-984-102-20-17.

Продаю срочно «Жигули-07» 2008 г.в., инжектор, ОТС, сигналка, литые, комплект зимних колес. Тел: 8-914-285-63-57, 8-924-173-49-03.

Дьячковская Электрон Васильевич аатыр бариллибит

пааспар сүппүтүнэн дыңа суоғунан аабылар.

ЛР-60 мини-пирамида атыыланар. Билсэр тел: 8-964-421-23-25 (Дирингэ).

40 устуука лафет мас атыыланар. Тел: 8-914-103-48-94.

Продаются:
– «Жигули-09» 2002 г.в., тонировка, зимние резины, сигнализация.
– «Волга - 3110», в хорошем состоянии.
– Передние рессоры нового образца (2 шт.) и багажник автомобиля УАЗ м/а. Тел: 8-914-293-39-86.

"ТУЙМААДА" хаһыакка – сүүйүүлээх сурутуу

Көрөни кэрэхсир, кэскили түстүүр "ТУЙМААДА" хаһыакка 2014 сыл бастагы анарыгар сурутуу ытыллар. Сурутуу сүрүн бирииниэ – 150 тыһыынча солкуобай. Маны сөргө сыаналаах бириистэр бааллар: улахан ЖК-телевизор, холодильник, аныгы суогабай төлөпүн ода. Алта ыйга толору суруттарбыттар эрэ бириистээх сурутууга кытталлар. Квитанциятын ыппаккыт, бэйэүгүтүн кытта илдьэ сылдыабыт (бириис ыларгытыгар көрдөрүбүт). Редакция сурутааччылар испиһэктэрин, сурутуу түмүктөммитин кэннэ, Россия почтатын Саха сиринээҕи управлениытыттан ылар.

Сурутуу сыаната 6 ыйга маньык: Дьокуускайга уонна килин улуустарга – 805 солк. 62 харчы, Бүлүү бөлөх улуустарыгар – 928 солк. 62 харчы, хотугу улуустарга – 990 солк. 30 харчы.

Алтынны 8 күнүттэн 18 күнүгэр дьэри "Туймаада" 15 % чэпчэтиллээх сурутуу деката ытыллар.

Көхтөөхтүк сурутун, бириистэ сүүйүн!

«ТУЙМААДА» редакцията.

СУРУТУУ КҮНЭ УРАТЫТЫК ЫТЫЛЛЫА

Үтүө үтэс буолбут "Сурутуу күнэ" быйыл олох уратытык, атыннык барара былаанналар.

Ол курдук, Чурапчы нэһилиэгин "Айыллаан" Сыһыалаҥ килиитэр сарсыардаттан сағалаан күнүс түөрт чааска дылы улууспут "Сага олох" хаһыатыгар, республиканскай уонна килин сурунаалларга, хаһыаттарга сурутуу ытыллыа. Бу сурутуу чэпчэтиллээх буоларын таһынан, бу күн суруппуттар босхо лотереяга кыттыахтарын сөп. Кэлбит киһи, хас сурунаалга, хаһыакка суруппутунан анал купуон ылан, эргийэ турар барабаантан очко ахсааннаах биликт хостуохтаах. "Талаан тарбах" биэрдэүнэ сыаналаах бириистэри тутан дьэитигэр илдьэ барар кыахтанар.

Онон күндү улууспут дьонун, бу күнү куоттарбаккытыгар, кэлэн көхтөөхтүк кыттаргытыгар ыгырабыт. Бириистэргэ быгвой тизхиникэ, дьэбэуокка наадалаах араас мал уонна күннээҕи олоххо олус туһалаах сурунааллар, брошюралар баар буолуохтара.

Тэрийэр хамыһыһа.

Өгөнөн туһанын!

– Саппыкы, куурка замктарын уларытан тигэбин;
– Саппыкы оһун кыаратабын, кылгатабын;
– Кожанан сахалыы билэ ти-

гэбин;
– Саппыкы набойкатын, холбулугун оһоробун;
– Урууларга, үбүлүйдэргэ сааланы кизгэтэргэ сакаас ылабын. Тел: 42-996, 8984-102-92-38.

ОАО «Төлөн» извещает потребителей каменного угля!

Отгрузка каменного угля будет производиться только по предварительной оплате по договору поставки. Просим заранее заключать договора поставки и получать счета на оплату.

Администрация ОАО «Төлөн».

Тапталлаах кэргэнэ, ағалара, күтүөттэрэ АКИМОВ Шакир Анатольевич ыараханньык ыалдьан олохтон туораабытынан кэргэнигэр Розалия Леонидовнага, оғолоругар Даринага, Алинага, Розалия ийэтигэр Акулина Николаевнага, ағатыгар Леонид Григорьевич Собакиннарга диринг кутурдаммытын тиэрдэбит.

Соловьев нэһилиэгин дьаһалтата.

Болугур нэһилиэгин Бочуоттаах олохтоор, медицина бэтэрээнэ, 5 оро тапталлаах ийэ, элбэх сиэн иһирэх эбэтэ ДИОДОРОВА Мария Прокопьевна бу дьыл балаҥан ыйын 27 күнүгэр уһун ыарахан ыарыһыттан 75 сааһыгар олохтон туораабытын бары билэр дьоммутугар, табаарыстарыгыгар иһитиннэрэбит.

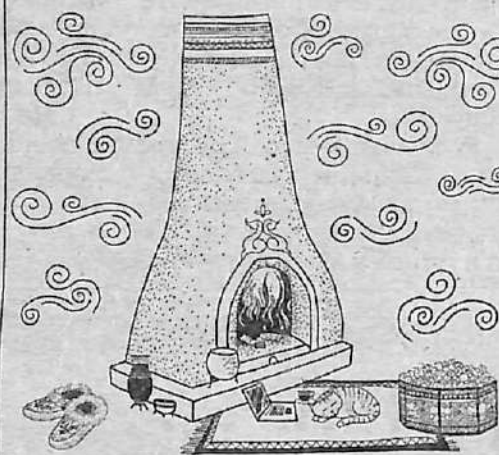
Кэргэнэ, оғолоро, сиэннэрэ.

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:
– Диодорова Мария Прокопьевна олохтон туораабытынан кыһыгар Диодорова Надежда Афанасьевнага «Ымы» уһууаан коллектива.

– Күндү санаастара Диодорова Мария Прокопьевна олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оғолоругар, сиэннэригэр Чурапчыттан Ефимовтар, Новгородовтар, Дьячковскайдар.

– Эдьийдэрэ Диодорова Мария Прокопьевна олохтон туораабытынан кэргэнигэр Афанасий Петровичка, уолугар, кыргыттарыгар, күтүөтүгэр, кийилитигэр, сиэннэригэр Мындагайыттан бырааттара Диодоровтар, Федоровтар, кийилэр дьыэ кэргэтэрэ.

АЭБ | 20 Новый вклад ЛЕТ ВМЕСТЕ

В этом году Алмазэргизбанку исполняется 20 лет. Это праздник, который мы с радостью разделяем с нашими клиентами, партнерами и всеми жителями Республики Саха (Якутия), которые были с нами на протяжении такого

продолжительного времени. Вклад «20 лет вместе» был разработан специально к юбилею Алмазэргизбанка. Это один из наших подарков, и мы постарались собрать в нем максимально комфортные условия.

Вклад «20 лет вместе» можно открыть в рублях, на 365 дней. Размер процентных ставок зависит от суммы вклада. Максимальная ставка по новому вкладу составляет 11% годовых, что позволяет получить на момент завершения срока действия вклада значительные средства. Мы предусмотрели возможность пополнения вклада без ограничений на любую сумму, а также возмож-

ность получения частичного снятия денег через полгода (по условиям досрочного расторжения). Юбилейный вклад «20 лет вместе» можно открыть в любом отделении Алмазэргизбанка на территории Республики Саха (Якутия) с 16 сентября 2013 до 31 декабря 2013 г.

С более подробной информацией о новом вкладе «20 лет

- ▶ Лимит первоначального взноса – 50 000 рублей.
- ▶ Вклад с правом пополнения.
- ▶ Вклад без права расходования средств.
- ▶ Проценты по вкладу выплачиваются в конце срока.
- ▶ При переходе суммы вклада в другую сумму градиция процентная ставка подлениит изменению со дня, следующего за днем пополнения средств.
- ▶ В случае не востребования вклада по истечении срока вклада, договор пролонгируется на вклад «Пополняемый» на условиях и по ставке, действующей на момент пролонгации.

- ▶ При досрочном расторжении договора проценты выплачиваются в зависимости от срока фактического хранения денежных средств во вкладе по условиям досрочного расторжения:

Фактически срок хранения средств во вкладе	Размер уплачиваемых процентов при досрочном расторжении договора
До 161 дня (включительно)	По условиям вклада «Пополняемый»
От 162 до 271 дня (включительно)	3,5% годовых
От 272 до 364 дней (включительно)	5% годовых

- ▶ Операции совершаются в наличной и безналичной форме.
- ▶ Срок приема данного вида вклада с 16 сентября 2013 г. до 31 декабря 2013 г.

Сроки	Минимальный первоначальный взнос (в рублях РФ)	Процентная ставка (годовая)
365 дней	от 50 000 до 250 000,00	10,0 %
	от 250 001 до 500 000,00	10,5 %
	от 500 001	11 %

Бесплатная круглосуточная горячая линия (Call-центр): 8 800 100 34 22, 8 (4112) 34 22 22
www.albank.ru

Чурапчы улууһун Бабаҕатыттан төрүттээх, Хоту көһөрүллүү кыттыылааҕа, Одьулуун нэһилиэгин Бочуоттаах олохтоор, Боотуруускай улуус 375 сыла бэлэ хаһаайына, техническэй наука кандидата, доцент, үлэ бэтэрээнэ, ССРС Үрдүкү оскуолатын туйгуна, Россия профессиональнай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ, Одьулуунтан төрүттээх Дьокуускай куорат олохтоор ЕФИМОВ Николай Иванович бу дьыл балаҥан ыйын 29 күнүгэр 79 сааһыгар ыарахан ыарыһыттан олохтон туораабытын чутас дьонугар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оғолоро.

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:
– Бырааттара, убайдара, абағалара Ефимов Николай Иванович олохтон туораабытынан кийилиттигэр, санастарыгар Нюрбина Дмитриевнага, оғолоругар, кийилиттигэр, сиэннэригэр улахан, орто, кыра Дьыдаевтар, Поисевтар дьыэ кэргэттэрэ.
– Убайдара Ефимов Николай Иванович олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оғолоругар, сиэннэригэр, чутас аймактарыгар убай Г.Д. Ефимов оғолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

Дьокуускай куорат олохтоор НИКОЛАЕВ Эрчим Гаврильевич эдэр сааһыгар соһумардык олохтон туораабытынан кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

– Тапталлаах уоллара, сиэннэрэ, бырааттара Николаев Эрчим Гаврильевич олохтон туораабытынан төрөппүттэригэр Татьяна Николаевнага, Гаврил Гаврильевичка, эбэтигэр, эһэтигэр, эдьийигэр Анна Ивановна, Гаврил Данилович, Марфа Гаврильевна Николаевтарга, чутас дьонноругар Соловьев нэһилиэгин дьаһалтата.

– Тапталлаах сиэннэрэ Эрчим олохтон туораабытынан Кытаанах нэһилиэгин олохтоохторугар Мария Дмитриевнага, Николай Васильевичка Кытаанах нэһилиэгин дьаһалтата, бэтэрээннэрин Сэбиэҕэ.

– Күндү оғолоро, сиэннэрэ, убайдара Николаев Эрчим олохтон туораабытынан ийэтигэр Татьяна Николаевнага, ағатыгар Гаврил Николаевичка, биіргэ төрөбүттэригэр, эбэтигэр Мария Дмитриевна, эһэтигэр Николай Васильевич Захаровтарга, эдьийдэрэ Сардаана Николаевна, Александр Николаевна, убайа Дмитрий дьыэ кэргэттэригэр, чутас дьонугар Чурапчыттан Е.Д. Захарова, Дьокуускайтан П.П. Захаров, К.П. Захаров, Москваттан Д.П. Захаров, Павловскайтан Тимофеевтар дьыэ кэргэттэрэ, Кытаанахтан М.И. Яковлева.

Редактор - директор – А.А. ЗАХАРОВ.
Эппиэттир секретарь, экономика, спорт, тыа хаһаайыстыбатын отдела – А.М. СЛЕПЦОВ.
Корреспондент – А.Д. ДЬЯЧКОВСКАЯ.
Корректор – В.Н. ПЕТРОВА.
Верстальщик – Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.
Бэчээттэаччи – С.А. ПАВЛОВ.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, Чурапчы улууһун «Сага олох» редакция-издательскай холбоһук автономнай учреждение. Российской Федерация Роскомнадзор СР управлениытыгар 2012 с. кулун тутар 15 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – ПИ №14-0238.

ААДЫРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Телефоннарбыт: редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358. E-mail: sanaoloh@mail.ru

Бэчээккэ сакаас: № 149 (10768) Тираж 1600. Хаһыат сыаната: 10 солк.

Сага олох
Автор сурутар эпилер санаа редакция позициялар мөддү сөп түбөһөр буолбатах. Сурулаа ыйылар чакчылар кырдьыаахтарыгар эпилетини автор тус бэйэ сүгэр.